

5. Новини на першому національному [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://1tv.com.ua/ru/news/2012/06/09/22487>.
6. Салій О. М. Функціональне призначення та основні завдання соціальної інфраструктури / О. М.Салій // Наука і економіка. – 2010. – № 2. – С. 215–218.
7. Статистичний щорічник України за 2011 р. : [стат. зб.]. – К. : Консультант, 2012. – 571 с.
8. Електронний ресурс. – Режим доступу : www.economy.in.ua.

References

1. *Law of Ukraine On Statewide program of housing and utilities reform and development for 2009–2014*. Kiev: Parliament publishing, 2009. Print.
2. Kutsenko, V. *Social vector of economic development (monog.)*. Kiev: Scientific thought, 2010. Print.
3. Kutsenko, V.I. *Social sphere development under the conditions of market relationship development (theory and practice)*. Kiev: RVPC Ukraine NAS Ukraine, 2007. Print.
4. *Housing fund in 2011 [art.comp.]*. Kiev, 2012. Print.
5. “News on First National Channel”. Web. <<http://1tv.com.ua/ru/news/2012/06/09/22487>>.
6. Saliy, O. “Functional goal and main tasks of social infrastructure”. *Science and Economy* (2010). Print.
7. *Ukraine statistics yearly for 2011*. Kiev: Consultant, 2012. Print.
8. Web. <www.economy.in.ua>

Рецензенти:

Кущенко В.І. – доктор економічних наук, професор, завідувач відділу суспільних проблем сталого розвитку ДУ “Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України”;

Криховецька З.М. – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”.

УДК 330.8

ББК 65.02я73

Калашнікова Є.Д., Калашніков Г.Д.

АЛЬФРЕД МАРШАЛЛ – ЗАСНОВНИК КЕМБРИДЖСЬКОЇ ШКОЛИ НЕОКЛАСИКИ

(ДО 90-РІЧЧЯ СМЕРТІ ВИДАТНОГО ВЧЕНОГО)

ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”,
Міністерство освіти і науки України,
кафедра теоретичної і прикладної економіки,
76000, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57,
тел.: 0342752391

Анотація. У статті розглянуті основні етапи життя і творчості видатного англійського економіста Альфреда Маршалла, засновника кембриджської школи – одного з провідних напрямів неокласичної економічної теорії (economics). Проаналізований вклад ученого в розвиток економічної науки на рубежі XIX – поч. XX ст., зокрема, у створенні синтетичної теорії, яка поєднала елементи трудової теорії вартості й “теорії граничної корисності”, що збагатило науку більш глибоким аналізом взаємозв’язку виробництва й обміну на підставі функціонального методу дослідження.

Ключові слова: маржиналізм, маржинальна революція, неокласична політекономія, закон попиту й пропозиції, еластичність, квазірента, витрати виробництва, “періоди часу”.

Annotation. The main stages in the life and activity of the outstanding English economist Alfred Marshall, the founder of “Cambridge school” – one of the leading directions of neoclassic economic theory (economics) have been considered. The analysed contribution of the scholar into the development of economic science on the border of the 19th – beginning of the 20th century, especially in creation of synthetic theory which combined the elements of labour cost theory and “marginal cost theory” which enriched the science with deeper analysis of correlation between production and exchange on the grounds of functional method of research.

Keywords: marginalism, marginal revolution, neoclassic political economy, law on demand and supply, elasticity, quasi-rent, costs of production, “periods of time” .

Вступ. В останній третині XIX ст. економічна теорія збагатилася новою маржинальною економічною концепцією, яка стала основою неокласичної економічної теорії. Об’єктивною передумовою її виникнення були глибокі якісні зміни, які відбулися в суспільно-економічному житті розвинутих країн світу під впливом науково-технічного прогресу: утворення нових складних форм господарювання – монополістичних об’єднань, формування нових відносин між виробниками та споживачами як на мікро-, так і на макрорівнях, інтенсивний процес розширення світового ринку, а також кризовий стан класичної політичної економії. Усе це вимагало переоцінювання багатьох теоретичних положень “класичної школи”.

Можливість прогресу великою мірою залежала від фактів і висновків, що входили до компетенції економічної науки, тобто це становило головне й найвище призначення тогочасних економічних досліджень. Так визначав місце й роль економічної науки в прогресивному розвитку людства Альфред Маршалл – один з найвидатніших особистостей в історії економічної думки.

Постановка завдання. Метою нашого дослідження є спроба розглянути основні віхи життя та еволюцію наукових поглядів великого вченого напередодні 90-річчя його смерті, яке економічний світ відмічатиме в липні 2014 року; проаналізувати той вклад, який вніс у розвиток економічної науки Альфред Маршалл як засновник кембриджської школи неокласичної економічної теорії.

Всесвітньо відомий англійський учений-економіст присвятив своє життя створенню економічної науки як самостійного предмета, який дістав назву “Економікс”, мав величезне значення для людства, декілька десятиліть був основним підручником з економічної теорії не тільки в Англії та США, а й в інших країнах світу й нині залишається одним з найвизначніших творів з економічної теорії за останнє сторіччя.

Результати. Альфред Маршалл народився 24 липня 1842 року в Лондоні в сім’ї службовця. Його батько служив касиром в Англійському банку, був людиною суворою з твердим деспотичним характером, виховував сина в дусі строгої протестантської релігії й мріяв бачити його студентом Оксфордського університету, а після цього – священиком протестантської церкви. Однак, попри волю батька, Альфред після закінчення школи в 1861 р. вступив до Кембриджського університету на спеціальність “математика”. У Кембриджі майбутній великий економіст виявив не тільки виключно високі знання з математики, а й реалізовував свої інтереси в галузях філософії, етики, психології та інших суспільних наук. Тут формувався світогляд майбутнього вченого-економіста. Дж.М.Кейнс у журналі “The Economic Journal” у 1924 році, аналізуючи творчість Альфреда Маршалла, відзначав, що вчений ішов “...from Metaphysics ... to Ethics, and thought that the justification of the existing condition of society was not easy” [1].

На формування економічних поглядів майбутнього економіста значний вплив справили представники класичної школи (А.Сміт, Д.Рікардо, Т.Мальтус, Ж.Б.Сей, Дж.Мілль та ін.) і маржиналізму (Й.фон Тюнен, А.Курно, К.Менгер, Е.Бем-Баверк, Ф.Візер, Л.Вальрас та ін.), які основною рушійною силою економіки вважали економічну свободу й досконалу конкуренцію.

Вивчаючи праці представників класичної політичної економії Д.Рікардо та Дж.Ст.Мілля, А.Маршалл перекладав їх для себе мовою цифр, математичних формул і діаграм, що поклало початок графічному методу аналізу економічних процесів та явищ, який у майбутньому переконливо, науково, зрозуміло, й у той самий час досить обережно буде використаний у наукових працях засновника кембриджської школи. У 1865 р. після закінчення університету А.Маршалл був зарахований до аспірантури. Одержавши вчену ступінь, він захопився дослідженнями з метафізики, від якої майбутній учений-

економіст перейшов до вивчення проблем етики та психології, а згодом – політекономії. Прагнення краще зрозуміти висловлені в праці “Політична економія” Дж.Ст.Мілля тези про нерівні можливості та матеріальні статки змусило Маршалла досліджувати життя і побут найбідніших верств Лондона та інших міст Англії й зробити для себе важливий висновок про необхідність поглибленого вивчення економічних процесів.

Свої економічні ідеї А.Маршалл виклав у понад 80 наукових працях, серед яких найважливіші “Економіка промисловості” (1889), “Принципи економікс” (1890), “Учення політичної економії” (1906), “Трактат про соціологію” (1916), “Промисловість і торгівля” (1919), “Гроші, кредит і комерція” (1923) та ін.

“Чим більше я заглиблювався у вивчення економічної науки, – писав А.Маршалл у кінці свого життя, – тим більше я усвідомлював, що одержані мною знання в цій галузі значно менші, ніж потрібні мені; і тепер, уже майже після піввіку вивчення практично тільки цієї науки, я усвідомлюю, що володію ще меншими знаннями в ній, ніж мав на початку її вивчення”. Вирішення економічних проблем учений завжди здійснював з великою обережністю і тактом, ніколи не пов’язував їх з якою-небудь етичною доктриною.

Великий вплив на формування економічних поглядів А.Маршалла мала його чотиримісячна поїздка до США в 1875 році, яка суттєво вплинула на його подальші дослідження. Під час поїздки А.Маршалл ознайомився з важливими промисловими об’єктами країни, яка в останній третині XIX ст. уже перетворилася на провідну індустріальну державу світу. Він об’їздив майже всі штати на сході країни, побував у Сан-Франциско, мав ґрунтовні бесіди з багатьма громадськими діячами США та вченими-економістами Гарвардського та Йельського університетів. Свою головну мету вчений бачив у “вивченні проблеми протекціоністської політики в “новій” країні”. Як відмічав він сам, у США його навчили бачити речі в їх кількісному співвідношенні, виявляти особливості індустріалізації і причини майбутнього світового лідерства США, а також прогнозувати форми, які воно прийме.

А.Маршалл досконало почав вивчати економічну теорію з 1867 р. ще до публікації праць К.Менгера (“Дослідження про методи соціальних наук і політичної економії зокрема”, 1883), В.С.Джевонса (“Теорія політичної економії”, 1871) і Л.Вальраса (“Елементи чистої політичної економії”, 1874), а опублікував результати своїх досліджень лише в 1890 р. як “Принципи політичної економії” (Principles of Economics). Цю фундаментальну працю він доповнював і виправляв протягом усього життя, намагаючись подати в ній універсальну економічну концепцію, об’єднавши різні економічні теорії попередників – “класиків”. Учений запропонував замість категорії “політична економія” категорію “економікс” і дав своє власне визначення цієї науки: “Political Economy or Economics is a study of mankind in the ordinary business of life; it examines that part of individual and social action which is most closely connected with the attainment and with the use of the material requisites of wellbeing” [2]. Він вважав, що термін “економікс” більше відповідає змісту методології створеної ним неокласичної економічної теорії, ніж політична економія, оскільки значно ширше трактує економічні процеси, розглядаючи ті індивідуальні або суспільні дії, які якнайтісніше зв’язані з придбанням і споживанням матеріальних благ. Це визначення суттєво відрізнялося від визначень його попередників, які обмежували предмет політичної економії лише наукою про багатство. Маршалл дає значно ширше тлумачення її: “З одного боку, – відмічав він, – це наука про багатство, але з іншого, – це наука про людину, яка відчуває на собі вплив найрізноманітніших факторів; щодо економіки, то вона цікавиться переважно мотивами, які впливають... на поведінку людини в її економічному житті”.

З 1877 до 1881 рр. А.Маршалл викладав політичну економію в Брістольському, а з 1883 до 1885 рр. – в Оксфордському університетах. Починаючи з 1885 до 1908 рр., він був професором Кембриджського університету й очолював у ньому кафедру політичної

економії. Саме тут заснував знамениту “Кембриджську школу”, до якої входили майбутні економісти зі світовими іменами – Дж.М.Кейнс, Дж.Робінсон, А.С.Пігу та багато інших спеціалістів у галузі економіки.

А.Маршалл успішно поєднував викладацьку, наукову й літературну роботу з державною та громадською діяльністю. Він був експертом у Королівській комісії з праці, готував проекти з місцевого оподаткування, на замовлення міністерства фінансів Великої Британії – меморандум про фіскальну політику в міжнародній торгівлі, записку про фінансову систему Індії тощо. Учений був активним учасником громадських і політичних рухів, зокрема, засновником Британської економічної асоціації (у майбутньому – Королівського економічного товариства) і, безперечно, фундатором кембриджської економічної школи, яка започаткувала нові шляхи розвитку економічної думки у ХХ ст.

У 1885 році А.Маршалл уперше почав викладати новий курс “Економікс”. “Він, – як писав про нього Дж.М.Кейнс, – був першим в історії великим економістом у повному розумінні цього слова, першим, хто своє життя присвятив створенню економічної науки у вигляді самостійного предмета, який побудований на суспільних постулатах вирізняється таким самим високим рівнем наукової точності, як і природничі науки. Маршалл був першим, хто посів стосовно цього предмета професійно-наукову позицію, як до наукової дисципліни, що стоїть над поточними суперечками, дисципліни настільки ж далекої від політики і політичних поглядів, як і фізіологія від уявлення пересічного лікаря” [3, с.230].

Вихід у світ “Принципів економікс” змінив суспільне значення та репутацію економічної науки, яка перетворилася в професійну науку. Уже не любителі й окремі вчені, а наукові школи стають реальністю в епоху індустріального суспільства. У своїй знаменитій праці А.Маршалл з погляду спадковості ідей представників класичної політекономії досліджував економічну діяльність людей з позицій “чистої теорії” та ідеальної моделі ринкового господарювання в умовах “досконалої конкуренції”.

Фундаментальна праця “Принципи економікс” складається із шести книг, витримала вісім видань ще за життя автора й багаторазові видання після його смерті, написана простою і доступною для розуміння мовою навіть для тих, хто не мав економічної освіти й не володів економічними знаннями. Літературний стиль роботи зрозумілий, хід думок автора послідовний, логічний і чіткий. Завдяки доступному викладу, використанню великої кількості фактичного матеріалу, авторських роздумів на соціальні й моральні теми, читач одержував наукове пояснення нагальних проблем суспільного життя. А.Маршалл був автором багатьох нових економічних термінів, які стали з його подачі постійно вживаними в економічній теорії: економікс, квазірента, ринкова рівновага, еластичність, періоди часу та ін. Аналізуючи економічні явища й процеси, учений подавав свої наукові погляди й робив висновки без сенсаційності та категоричності. Таким удалим літературним стилем засновник “економікс” зумів досягти поставлених перед собою цілей: по-перше, книга стала доступною масовому читачеві; по-друге, підвищила суспільне значення економічної науки на рубежі ХІХ – у першій половині ХХ ст.; по-третє, дала нове теоретичне обґрунтування проблем і процесів нового самостійного розділу економічної теорії – мікроекономіки.

Визначальне місце в теоретичній спадщині А.Маршалла посідають теорії попиту, пропозиції, ринкової рівноваги, розподілу та доходів. Найбільшою заслугою А.Маршалла є створення синтетичної теорії, яка поєднала елементи трудової теорії вартості й теорії “граничної корисності”, що збагатила економічну науку більш глибоким аналізом взаємозв'язку виробництва й обміну на основі функціонального методу дослідження і стала вершиною всього попереднього розвитку неокласичного напрямку. Він зумів побороти суперечності теорії “граничної корисності” й теорії факторів виробництва й зосередив головну увагу на розробці теорії ціни.

А.Маршалл вважав себе спадкоємцем класичної традиції, започаткованої Д.Рікардо, а згодом продовженої Дж.Ст.Міллем. Він стверджував, що принципи, сформульовані класиками, завжди будуть зберігати своє значення. З погляду спадковості ідей класичної політекономії вчений досліджував економічну діяльність людей з позицій “чистої теорії” та ідеальної моделі ринкового господарювання на базі “досконалої конкуренції”. Одночасно, віддаючи належне класичній політекономії, він критикував теорію вартості, заробітної плати та прибутку Д.Рікардо, яка лягла в основу додаткової вартості К.Маркса, і досліджував економічні процеси з позицій людини нової епохи. Це не “економічна людина” А.Сміта та його послідовників, а людина, яка перебуває в середовищі, де поряд з економічними діють соціальні, моральні й інституціональні фактори, у середовищі зрілої ринкової індустріальної економіки, яка, у свою чергу, характеризується структурними змінами в господарському житті на базі другої науково-технічної революції, концентрацією та капітальними змінами в організації й управлінні виробництва, загостренням протиріч між працею і капіталом тощо. “Бідність, – відзначав А.Маршалл, – величезне істинне зло ... Ліквідація тягарів злиднів та згубної дії непомірної фізичної праці – головне і найвище призначення економічних досліджень” [3, с.221].

На відміну від класичної політекономії стосовно суті багатства А.Маршалл, полемізуючи з А.Смітом і Д.Рікардо, стверджував, що багатством є не тільки речові, а й неречові блага, а щодо категорії “капітал” він зазначав, що той має дві найважливіші функції: “здатність виробляти і здатність нагромаджувати”. Учений поширював на категорію “капітал” людську активність – таку саму цінність, як і засіб виробництва. Завдяки Маршаллу, людина вперше стає не тільки засобом виробництва, а й головним об’єктом виробництва. Особлива увага в роботах засновника “економікс” приділяється характеристиці людини як соціальної істоти в тому розумінні, у якому дії людини приводять до наслідків, які вимірюються в грошовому еквіваленті.

Великою заслугою А.Маршалла є розробка теорії ринкової рівноваги. Ціна, як найважливіший елемент ринкової економіки, знаходиться в центрі наукових пошуків ученого. Ринкову рівновагу А.Маршалл пов’язував з проблемою вільного ціноутворення на ринку досконалої конкуренції. Ринкова ціна формується на основі синтетичного поєднання двох груп факторів, що впливають на неї. З одного боку, це ціна попиту, з іншого, – ціна пропозиції. Якщо перша залежить від граничної корисності товару, то друга – від граничних витрат виробництва. Середню ціну (вартість) А.Маршалл трактує як результат ціноутворення, коли на ринку перетинаються ціни попиту та пропозиції. Таким чином, засновник неокласичної теорії відмовився від визначальної ролі суб’єктивних оцінок граничної корисності, яку насаджували представники австрійської школи К.Менгер, Ф.Візер та Е.Бем-Баверк, і відводив їй роль лише одного із чинників впливу на попит. Він розглядав усі фактори, які діють на формування ринкового ціноутворення (ціну, попит і пропозицію) у взаємозв’язку. На основі цього вчений вивів головний закон попиту: “...in every case the more of a thing is offered for sale in a market the lower is the price at which it will find purchasers; or in other words, the demand price for each bushel or yard diminishes with every increase in the amount offered” [4], тобто чим більша кількість товару, який треба продати, тим нижча має бути ціна його пропонування з тим, щоб товар знайшов покупця; або, інакше кажучи, потрібна кількість товару збільшується зі зниженням ціни й зменшується з її зростанням.

Головні досягнення вченого в теорії попиту пов’язані з концепціями кривої попиту (demand curve), еластичності попиту (elasticity of demand) і споживчого надлишку (consumer surplus). З іншого боку, ціна також впливає і на пропозицію, що знайшло відображення в законі пропозиції, за яким зміна ціни прямо впливає на обсяг пропозиції. Так був сформований закон ринкової рівноваги, графічне зображення якого

згодом буде назване “хрестом Маршалла”. Досліджуючи взаємозалежність ціни, попиту й пропозиції, А.Маршалл показав, що за умов вільної конкуренції, якщо ринкова ціна починає перевищувати ціну рівноваги, пропозиція буде перевищувати попит і ціна почне знижуватися. Аналізуючи проблему попиту, Маршалл запровадив у науковий обіг термін “еластичність”, тобто функціональну залежність попиту від зміни цін, за якої зі зменшенням кількості товару ціни зростають. Він одним з перших розробив концепцію еластичного попиту, поставив попит на певний товар у функціональну залежність від трьох факторів: граничної корисності, ринкової ціни та грошового доходу, який використовується на споживання. Автор “Принципів економік” розрізняв еластичний і нееластичний попит, склав діаграми, які фіксували зміни в ціні й кількості продукту для товарів з різним ступенем еластичності. Він першим з економістів дослідив поняття “цінова еластичність попиту”, надав їй алгебраїчного та геометричного вираження. За Маршаллом, еластичність попиту велика для високих цін значна для середніх, а в разі зниження цін вона скорочується до нуля. Еластичним він буде тоді, коли попит на товари зростає більше, ніж ціни на них, і навпаки. Розглядаючи попит крізь призму соціальної структури суспільства, А.Маршалл зазначав, що потреби багатьох людей є нееластичними (попит для них не реагує на зміну цін), для середнього класу – еластичними (попит реагує на зміни цін на товари, які вони відносять до предметів розкоші), для робітників, які споживають лише необхідні товари, попит є нееластичним.

Поряд з концепцією еластичного попиту А.Маршалл розробив теорію пропозиції та її еластичності, у якій провідна роль відводилася граничним витратам, які вчений ототожнював з тією номінальною ціною, за якою виробник товару ще погоджується продавати товар на ринку. Досліджуючи проблему нееластичності товарів, А.Маршалл дотримувався теорії витрат виробництва. Виходячи з того, що пропозиція на ринку – це певний запас товарів, а попит – активний фактор, оскільки, змінюючи ціну, можна створити попит, достатній для реалізації всіх товарів, Маршалл запровадив поняття “періоди часу”, завдяки чому пропозиція як запас товарів перетворюється на пропозицію як потік. Учений виділив у “періодах часу” короткий, довгий і тривалий (дуже довгий) час. Протягом короткого періоду пропозиція товару обмежується його запасом. Ціна визначається цим запасом й обсяг виробництва залишається незмінним. У довгому періоді часу пропозиція залежить від витрат на виробництво товару, під час виробництва можливі підвищення його ефективності й залучення додаткових виробничих факторів. У дуже тривалих періодах ціна залежить від витрат на підготовку робочої сили й модернізацію обладнання, необхідного для його виготовлення. Отже, причиною, яка змушує фірму покинути ринок, вважав учений, є перевищення її витрат над рівнем ринкової ціни.

Важливе місце в економічному вченні А.Маршалла займає теорія розподілу та доходів. Засновник неокласичної економічної теорії виходив з того, що джерелом доходів усіх факторів виробництва в міру граничних послуг, які вони надають, є національний дохід. Він не тільки збільшується під впливом зростання пропозиції кожного з факторів виробництва, які задіяні в суспільстві, а й сам цілком розподіляється між ними пропорційно до граничної потреби населення в послугах цих факторів.

Усі фактори виробництва приносять доходи й усі вони знаходяться у функціональній залежності один від одного. Заробітна плата – це винагорода за працю найманих робітників, підприємницький дохід – це винагорода підприємців за управлінську працю та ризик, процент на капітал – винагорода за втрати від очікування майбутніх доходів від матеріальних ресурсів, рента від землі – винагорода землевласникові за реалізацію власності на землю. Досліджуючи підприємницький дохід, учений багато уваги приділив проблемі підприємництва, поділивши підприємців на дві категорії: тих, хто йде звичним шляхом й одержує нормальний прибуток, і тих, хто

відкриває нові методи господарювання й отримує, крім нормального прибутку, додатковий тимчасовий дохід, який А.Маршалл розглядає як “квазіренту” – рентоподібний дохід (від лат. quasi – “подібний до”).

“When any particular thing, as a house, a piano, or a sewing machine is lent out, the payment for it is often called Rent. ...the term Quasi-rent will be used in the problem volume for the income derived from the income derived from machines and other appliances for production made by man” [5].

Маршалл запровадив термін “квазірента”, щоб підкреслити зв’язок своєї теорії з теорією ренти Д.Рікардо, згідно з якою рента є короткотерміновим доходом, що визначається рівнем цін і зумовлений фіксованим фактором будь-якого виробництва, а не тільки землі, причому – у короткостроковому періоді часу. У довгостроковому періоді вона переростає в граничну продуктивність, коли створюється більша можливість маневрувати факторами та ресурсами виробництва.

У науковій спадщині великого економіста є ще багато важливих проблем, які неможливо охопити в рамках однієї статті, але й такий аналіз найважливіших, над якими працював учений, свідчить про те, що своє життя він присвятив “вивченню сучасного в світлі минулого в ім’я майбутнього” і залишив неоціненний вклад у формування неокласичної економічної теорії.

Висновки. А.Маршалл помер 13 липня 1924 року, за два тижні до свого 82-річчя, залишивши про себе пам’ять як про “справжнього економіста”, людину, яка зробила неоціненний внесок у розвиток економічної науки, зокрема, у поєднання в єдиній теорії методологічних здобутків класичної та “маржинальної” теорій; створення синтетичної теорії вартості й ціни на базі концепцій попиту та пропозиції, “граничної корисності”, витрат виробництва й факторів виробництва; розробки мікроекономіки як самостійного розділу економічної теорії; аналізу економічних процесів на базі використання функціонального методу дослідження; вивчення, обґрунтування та запровадження нових законів, категорій і термінів мікроекономіки.

1. Кейнс Дж. Алфред Маршалл 1842–1924 [Електронний ресурс] / Дж. Кейнс // Економічний журнал. – Т. 34. – № 135 (вересень). – 1924. – С. 319. – Режим доступу : <http://www.jstor.org/stable/2222645>. – С. 6.
2. Маршалл А. Принципи економічної науки. Кн. 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://libertyfund.org/title/1676>.
3. Проскурін П. В. Історія економіки та економічних учень. Нариси економічної історії індустріальної цивілізації : навч. посіб. / Проскурін П. В. – К. : КНЕУ, 2005. – 385 с.
4. Маршалл А. Принципи економічної науки. Кн. 5 [Електронний ресурс] / Маршалл А. – Режим доступу : <http://libertyfund.org/title/1676>. – С. 199.
5. Маршалл А. Принципи економічної науки. Кн. 2 [Електронний ресурс] / Маршалл А. – Режим доступу : <http://libertyfund.org/title/1676>. – С. 51.

References

1. Keynes, John Meinard. “Alfred Marshall 1842–1924” *The Economic Journal* 34. 135 (1924): 319 Web. <<http://www.jstor.org/stable/2222645>>.
2. Marshall, Alfred. *Principles of Economics. Book 1*. Web. <<http://libertyfund.org/title/1676>>.
3. Proskurin, P. *History of economics and economic learning. Essays on economic history of industrial civilization: Manual*. Kyiv: KNEU, 2005. Print.
4. Marshall, Alfred. *Principles of Economics. Book 5*. Web. <<http://libertyfund.org/title/1676>>.
5. Marshall, Alfred. *Principles of Economics. Book 2*. Web. <<http://libertyfund.org/title/1676>>.

Рецензенти:

Баланюк І.Ф. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри бухгалтерського обліку і аудиту ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”;

Стефінін В.В. – кандидат економічних наук, доцент кафедри теоретичної і прикладної економіки ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”.